

Welke burger telt mee(r) in de doe-democratie?

Judith Bakker, Bas Denters & Pieter-Jan Klok*

1 Inleiding

Burgerinitiatieven zijn in de inleiding van dit themanummer omschreven als een vorm van burgerparticipatie. Deze initiatieven verschillen principieel van activiteiten waarin burgers participeren binnen de bestuurlijke arena's van de overheid. Burgerinitiatieven spelen zich niet af in het stadhuis of op inspraakavonden, maar op straat, in een buurthuis of bij een toevallige ontmoeting in een supermarkt. Het is niet de overheid die burgers vraagt om mee te denken over beleid, maar het zijn burgers zelf, die zich op eigen initiatief inzetten voor dingen die zij belangrijk vinden. Bovendien bepalen zij zelf of, wanneer, waar en hoe zij in actie komen. Burgerinitiatieven zijn van alle tijden. In dat opzicht zijn ze dus niet nieuw. Nieuw is wel dat dergelijke initiatieven onderwerp van overheidsbeleid worden.

Zo richtten het stedenbeleid en de wijkaanpak van het Rijk zich de afgelopen jaren op dergelijke burgerinitiatieven. Dat is niet vreemd: veel spontane burgerinitiatieven beogen bij te dragen aan de leefbaarheid en de veiligheid van de directe leefomgeving (Hurenkamp, Tonkens en Duyvendak 2006; Kilic 2008; Van Stokkom en Toenders 2010). Daarmee raken ze rechtstreeks aan de doelstellingen van het overheidsbeleid. Beleidsvoerders zien deze initiatieven daarom niet zelden als een welkome impuls voor de leefbaarheid en veiligheid van de steden. In het huidige politieke klimaat wordt van burgers een steeds grotere inzet in het publieke domein, in 'de maatschappij', verwacht. Zo merkt voormalig minister Donner in de recent uitgebrachte nota *Integratie, binding, burgerschap* op dat burgerschap neerkomt op actieve deelname aan alle relevante facetten van de samenleving, waaronder participatie in de eigen buurt en leefomgeving (Tweede Kamer 2011, 13). Beleidsvoerders stellen zich tegen deze achtergrond de vraag hoe ze dergelijke initiatieven kunnen stimuleren en ondersteunen.

De vraag is evenwel: 'Wie wordt daarmee ondersteund?' En: 'Welke vraagstukken worden via deze initiatieven aangepakt?' Dat zijn relevante vragen. Uit onderzoek naar allerlei vormen van maatschappelijke en bestuurlijke participatie is immers

* Judith Bakker is junior onderzoeker aan de faculteit Management en Bestuur, Universiteit Twente. Correspondentiegegevens: Drs. J.H.M. Bakker, Universiteit Twente, faculteit Management en Bestuur, vakgroep Political Science and Research Methods, Postbus 217, 7500 AE Enschede, J.H.M.Bakker@utwente.nl. Bas Denters is hoogleraar bestuurskunde aan de Universiteit Twente. Correspondentiegegevens: Prof. dr. S.A.H. Denters, Universiteit Twente, faculteit Management en Bestuur, vakgroep Political Science and Research Methods, Postbus 217, 7500 AE Enschede, S.A.H.Denters@utwente.nl. Pieter-Jan Klok is universitair docent beleidswetenschap aan de faculteit Management en Bestuur, Universiteit Twente. Correspondentiegegevens: Dr. P.-J. Klok, Universiteit Twente, faculteit Management en Bestuur, vakgroep Science Technology and Policy Studies, Postbus 217, 7500 AE Enschede, P.J.Klok@utwente.nl.

bekend dat participatie vaak selectief van karakter is: sommige groepen participeren veel meer dan andere. Men spreekt niet voor niets van een 'diplomademocratie' (Bovens en Wille 2010) en van een 'participatie-elite' (Van Stokkom 2006).

Vanuit democratisch perspectief is selectieve participatie om twee redenen van belang. In de eerste plaats omdat iedere burger moet kunnen beschikken over dezelfde mogelijkheden om invloed uit te oefenen. Soms gaat men nog een stap verder. Niet alleen gelijke mogelijkheden zijn van belang, het gaat erom dat iedereen daadwerkelijk gelijkelijk participeert. Ongelijkheden in de participatie van bijvoorbeeld vrouwen of etnische en culturele minderheden kunnen deze groepen het idee geven politiek te zijn buitengesloten (zie voor een overzicht: Judge 1999, 21-43). In de tweede plaats kan selectieve participatie ook gevolgen hebben voor de politieke agenda. Dit is het geval als de ideeën, wensen en voorkeuren van de participatie-elite afwijken van die van de bevolking als geheel, en de stem van deze elite de politieke agenda gaat beheersen (zie bijv. Verba e.a. 1993; Verba, Schlozman en Brady 1995, 163-185). Vanuit het eerste gezichtspunt is selectieve participatie van bevolkingscategorieën (bijv. mannen of vrouwen, jongeren of ouderen) een probleem. Vanuit het tweede perspectief gaat het vooral om de representativiteit van de opvattingen. Wijken de ideeën van de actieve burgers (bijv. over wat de belangrijkste buurtvraagstukken zijn) af van de opvattingen van de rest van de bevolking, of zijn er geen verschillen?

Tegen deze achtergrond stellen we ons ten aanzien van buurtgerichte burgerinitiatieven drie samenhangende vragen:

1. Is er bij buurtgerichte burgerinitiatieven sprake van verschillen in sociale achtergronden tussen de meest actieve burgers en de minst actieve burgers en zo ja, welke verschillen betreft het?
2. Is er bij buurtgerichte burgerinitiatieven sprake van verschillen tussen de inhoudelijke agenda van de meest actieve en de minst actieve burgers en zo ja, welke verschillen springen daarbij in het oog?
3. Wat zijn de implicaties van eventuele ongelijkheden voor het functioneren van de democratie?

Deze vragen zijn niet alleen maatschappelijk, maar ook wetenschappelijk relevant. Tot dusver heeft in het onderzoek naar de ongelijkheid in burgerparticipatie het accent gelegen op de bestuurlijke participatie, met name gezien vanuit het eerste gezichtspunt: zijn mensen met verschillende achtergronden wel evenredig vertegenwoordigd? Omdat er weinig geschikte onderzoeksgegevens zijn, is in het onderzoek naar bestuurlijke burgerparticipatie de inhoudelijke representativiteit van participatie onderbelicht. In ons onderzoek naar participatie in burgerinitiatieven zullen we daarom ingaan op beide aspecten.

Meer recent is ook onderzoek gepubliceerd naar minder bestuurlijk georiënteerde vormen van burgerparticipatie. Het gaat hier bijvoorbeeld om deelname aan internetfora, demonstraties en consumentenacties (Marien, Hooghe en Quintelier 2009) of om onderzoek naar vormen van cliëntenparticipatie ('small democracy') (Andersen en Rossteutscher 2007; Kriesi en Westholm 2007; Westholm en Von Erlach 2007). Voor zover ons bekend, is er echter nog geen onderzoek verricht naar selectiviteit in participatie bij burgerinitiatieven.

Judith Bakker, Bas Denters & Pieter-Jan Klof

We beantwoorden onze vragen met behulp van een kwantitatieve analyse van gegevens uit de enquête *Leefomgeving en politiek '2002 – 2008'* van de faculteit Management en Bestuur van de Universiteit Twente. De 1118 respondenten van deze enquête zijn inwoners van verschillende wijken in de gemeente Enschede.¹ De respondenten zijn onder andere bevraagd over hun betrokkenheid bij en activiteiten in hun eigen buurt. De vragenlijsten zijn afgenomen door bestuurskunde-studenten. In onze analyses hebben we steeds een onderscheid gemaakt tussen de meest actieve en de minst actieve bewoners om op het spoor te komen van verschillen in sociale achtergronden tussen de beide groepen en van verschillen in opvattingen over de buurt.

2 Buurtgerichte burgerinitiatieven

Bij buurtgerichte burgerinitiatieven gaat het om politiek met de kleinst mogelijke 'p' (vgl. Stoker 2006; Van de Wijdeven en Hendriks, 2009).² Het gaat om vormen van zelfbestuur waarbij burgers zich metterdaad om de leefbaarheid van hun buurt bekommeren; men spreekt ook wel van 'informal governance' (Crenson 1983; Lelieveldt 2004). Burgers zetten zich in voor een schone, hele, veilige en gezellige buurt. Karakteristiek is dat het accent ligt op het 'doen': het aanleggen van een zandbak, toezicht houden op kinderen, het inrichten van een buurtmuseum, het helpen van gehandicapte buurtbewoners of het repareren van straatmeubilair. Door deze activiteiten dragen burgers bij aan de realisatie van collectieve goederen: de buurt als geheel profiteert van hun inspanningen, ook als niet iedereen er actief aan bijdraagt. Het realiseren van dergelijke collectieve voorzieningen noemt Crenson (1983, 159) bij uitstek politiek. Van de Wijdeven en Hendriks (2009, 16) sluiten zich daarbij aan. Zij stellen: 'Doen is ook een vorm van beslissen, ook al krijgt de beslissing hierbij zeker niet altijd een schriftelijke codificatie – in de vorm van een beschikking, contract, beleidsnotitie of iets dergelijks. Doeners in het publieke domein beslissen met hun acties echter wel degelijk hoe het publieke domein eruit komt te zien.'

Hoewel de term 'burgerinitiatieven' anders doet vermoeden, is in de praktijk de overheid meestal toch op enigerlei wijze betrokken (zie o.a. Hurenkamp, Tonkens en Duyvendak 2006). Kenmerkend voor een burgerinitiatief is niet dat de overheid hierbij buitenspel staat. Wat deze vorm van participatie onderscheidt, is veeleer de reden *waarom* burgers een beroep doen op de overheid. Van een burgerinitiatief spreken we wanneer burgers de overheid vragen om ondersteuning als ze zelf een buurtprobleem willen aanpakken. Van bestuurlijke participatie spreken we wanneer zij proberen een vraagstuk met het oog op de lokale publieke besluitvorming te agenderen, zodat het gemeentebestuur de kwestie aanpakt. De rol van de overheid bij burgerinitiatieven is beperkt, maar daarom niet minder belangrijk. De overheid kan de initiatieven mogelijk maken door ruimte te bieden, belemmeringen weg te nemen of soms ook door ze met geld, raad en daad te ondersteunen.

Burgerinitiatieven kunnen zowel een individueel als een collectief karakter hebben. Collectieve acties van groepen bewoners springen doorgaans meer in het

oog, maar het belang van individuele acties mag niet worden onderschat. Het gewicht van dergelijke individuele activiteiten wordt onderstreept door Wilson en Kelling (1982). Zij wijzen erop dat de leefbaarheid en veiligheid zeer zijn gebaat met buurtbewoners die waken over de veiligheid van hun eigen en andermans kinderen en die zich bekommeren om de eigen woning en de woonomgeving (zie ook: Crenson 1983; Lelieveldt 2004). Daarom besteden we in deze bijdrage aandacht aan zowel individuele als collectieve buurtgerichte actie.

Om de individuele betrokkenheid te bepalen is gevraagd of en hoe vaak burgers bepaalde activiteiten in hun buurt ondernamen. Aan de hand van vier items is een maat voor *individuele* buurtbetrokkenheid gemaakt. De gehanteerde items zijn:

- spelende kinderen in de gaten houden;
- de woning van de burens in de gaten houden, bijvoorbeeld als zij op vakantie zijn;
- zelf de stoep aanvegen of rommel op straat opruimen;
- het groen in de buurt bijhouden of een geveltuintje onderhouden.³

De antwoordmogelijkheden liepen van 0 (nooit), 1 (wel eens), 2 (regelmatig) tot 3 (vaak). De gemiddelde score is 1,19; meestal heeft men 'wel eens' of 'regelmatig' gescoord; mensen met hele lage scores zijn in de minderheid. Op basis van hun scores hebben we de respondenten verdeeld in twee qua omvang gelijke groepen van meer en minder actieve burgers. De beantwoording van de eerste twee onderzoeksvragen is gebeurd door een vergelijking van deze twee groepen. In de meer actieve groep bedraagt de gemiddelde score 1,50, in de minder actieve groep 0,94. Verder is voor wat betreft collectieve buurtinitiatieven gevraagd naar de bereidheid om samen met buurtgenoten initiatieven te ontplooiën ter bevordering van de leefbaarheid van de buurt. Het ging daarbij om de volgende vraag:

- Bent u bereid om samen met andere buurtbewoners dingen in de buurt te doen om de leefbaarheid te vergroten, bijvoorbeeld door het onderhouden van een speelplaats, het opruimen van een plantsoen of het snoeien van struiken?

De antwoordmogelijkheden waren: 0 (nee, zeker niet), 1 (nee, waarschijnlijk niet), 2 (ja, misschien) en 3 (ja, zeker). Hoe meer bereidheid om samen met anderen actief te worden, hoe hoger de score. Ook deze score loopt van 0 tot en met 3. Het gemiddelde is 1,44, ergens tussen 'ja, misschien' en 'nee, waarschijnlijk niet'. Elke antwoordmogelijkheid werd ongeveer even vaak gebruikt. Ook bij deze variabele zijn de respondenten in twee gelijke groepen verdeeld. Bij de meer actieve groep is de gemiddelde score 2,43, bij de minder actieve groep 0,47. Bij de collectieve buurtinitiatieven is het verschil tussen de twee groepen dus groter dan bij de individuele.

Individueel actief zijn en collectief actief willen zijn staan niet geheel los van elkaar. Als we de samenhang tussen beide vormen van initiatief berekenen, vinden we een statistisch significante samenhang (Pearson's correlatiecoëfficiënt = 0,34). Dit geeft aan dat naarmate men actiever is in het ene opzicht, dit ook het geval is in het andere opzicht.

3 Buurtparticipatie: wie doet mee(r)?

Eerder hebben we al opgemerkt dat bestuurlijke participatie zich gewoonlijk kenmerkt door selectiviteit. Bij inspraakavonden en burgerfora zijn bepaalde groepen steevast aanwezig en andere 'schitteren door afwezigheid'. In deze paragraaf kijken we of dergelijke verschillen ook optreden als we kijken naar buurtgerichte burgerinitiatieven (onderzoeksvraag 1). Voor zover mogelijk vergelijken we de uitkomsten van het onderzoek naar de buurtinitiatieven in Enschede met de resultaten van een recent gepubliceerd onderzoek naar sociaaleconomische ongelijkheden bij andere vormen van lokale burgerparticipatie in meer dan vijftig Nederlandse gemeenten (Denters e.a. 2011).

Beschikbaarheid van hulpbronnen

Uit eerder onderzoek is steeds weer gebleken dat bij bestuurlijke participatie bepaalde vormen van selectiviteit optreden: hoger opgeleiden, mannen, mensen van middelbare leeftijd zijn veelal oververtegenwoordigd. Het doel van ons onderzoek is niet om een verklaring te bieden voor dergelijke verschillen. Eerdere onderzoekers hebben aangetoond dat dergelijke verschillen hun oorsprong vinden in de beschikbaarheid van hulpbronnen als geld, beschikbare tijd en sociale vaardigheden (bijv. Verba, Schlozman en Brady 1995; Rosenstone en Hansen, 1993; Lowndes, Pratchett en Stoker 2006).⁴ Daarnaast kan ook het beschikken over een sterk sociaal netwerk een belangrijke rol spelen (Lowndes, Pratchett en Stoker 2006; Huckfeldt 2009). Voor zover de beschikking over deze hulpbronnen inderdaad een rol speelt, verwachten we een oververtegenwoordiging van burgers die over relatief veel hulpbronnen beschikken bij de meest actief participerende groep.

Vanuit dit perspectief gaan we eerst in op de mogelijke selectiviteit in de participatie bij burgerinitiatieven die het resultaat is van verschillen in inkomen (geld) en opleiding.

In tabel 1 zijn de actieve en minder actieve burgers eerst vergeleken in termen van hun inkomen. Uit de tabel blijkt dat – voor beide vormen van burgerinitiatief – onder de meest actieve groepen degenen met midden- en hogere inkomens zijn oververtegenwoordigd en dat juist de laagste inkomensgroep is ondervertegenwoordigd. Als we kijken naar overige vormen van lokale participatie, zien we een divers beeld. In een recent gepubliceerd Nederlands onderzoek concluderen Denters e.a. (2011) dat bij deelname aan lokale verkiezingen geen sprake is van een statistisch significante oververtegenwoordiging van hogere inkomens. Bij diverse andere vormen van niet-electorale participatie treffen deze onderzoekers wel een oververtegenwoordiging van deze groep aan.

Uit de tabel blijkt ook dat onder de participanten bij beide typen van burgerinitiatief sprake is van selectiviteit naar opleiding. In de eerste plaats zien we dat voor beide vormen van initiatief lager opgeleiden zijn ondervertegenwoordigd, terwijl de mensen met een gemiddeld opleidingsniveau zijn oververtegenwoordigd. Hoger opgeleiden zijn bij de individuele initiatieven iets oververtegenwoordigd. Bij de collectieve initiatieven is echter sprake van een ondervertegenwoordiging

Tabel 1. *Individuele en collectieve betrokkenheid naar hoogte van inkomen en opleiding*

	Individuele betrokkenheid		Collectieve betrokkenheid	
	Laag	Hoog	Laag	Hoog
Inkomen				
Laag	36,6%	25,3%	38,6%	23,0%
Midden	36,2%	40,4%	33,1%	43,2%
Hoog	27,2%	34,3%	28,4%	33,8%
	N = 1087		N = 1068	
Opleiding				
Laag	17,8%	12,5%	16,3%	11,2%
Midden	52,7%	54,1%	47,1%	62,1%
Hoog	29,5%	33,3%	36,6%	26,7%
	N = 1111		N = 1088	

Bron: Universiteit Twente, survey *Leefomgeving en politiek '2002 – 2008'*
 Alle verschillen zijn significant bij $p < 0,05$ volgens de chikwadraattoets.

van hoger opgeleiden. Afgezien van dit laatste punt stemmen deze bevindingen grotendeels overeen met eerder onderzoek naar andere vormen van lokale participatie (Denters e.a. 2011). In dat onderzoek luidt de conclusie dat er bij de deelname aan gemeenteraadsverkiezingen onder de participanten geen sprake is van een oververtegenwoordiging naar opleidingsniveau. Bij sommige andere vormen van niet-electorale lokale participatie is er wel zo'n oververtegenwoordiging. Dit maakt de constatering van een duidelijke ondervertegenwoordiging van hoger opgeleiden bij de collectieve buurtinitiatieven nog opmerkelijker.

Behalve de hierboven genoemde individuele hulpbronnen kan ook het bezit van sociale hulpbronnen leiden tot selectiviteit in participatie. Sociale hulpbronnen zijn een vorm van sociaal kapitaal. Robert Putnam heeft betoogd dat sociaal kapitaal kan bijdragen aan de bereidheid mee te werken aan de oplossing van collectieve problemen (Putnam 1993). Daarom is te verwachten dat buurten met veel sociaal kapitaal weinig problemen op het terrein van leefbaarheid en veiligheid kennen (Putnam 2000). Maar mogelijk liggen de gesuggereerde verbanden niet zo eenvoudig. Volgens Van Stokkom en Toenders (2010, 108) is deze veronderstelling omstreden. Verschillende verschijningsvormen van sociaal kapitaal (sterke en zwakke banden, aard van de gedeelde normen binnen een sociaal netwerk) kunnen een verschillende uitwerking hebben, die niet altijd leidt tot meer participatie.

Uit tabel 2 is af te leiden dat – zoals op basis van Putnams theorieën over sociaal kapitaal mocht worden verwacht – degenen die beschikken over een uitgebreid sociaal netwerk in de buurt stevig zijn oververtegenwoordigd. Dit zien we zowel bij de individuele als bij de collectieve participatie. De buurtbewoners zonder een dergelijk netwerk zijn daarentegen duidelijk ondervertegenwoordigd. Deze bevin-

Judith Bakker, Bas Denters & Pieter-Jan Klok

Tabel 2. *Individuele en collectieve betrokkenheid naar netwerken in de buurten en betaald werk*

	Individuele betrokkenheid		Collectieve betrokkenheid	
	Laag	Hoog	Laag	Hoog
Netwerken in de buurt				
Weinig	32,7%	10,8%	37,0%	9,6%
Gemiddeld	38,4%	31,2%	37,7%	34,5%
Veel	28,9%	58,0%	25,3%	55,8%
	N = 1016		N = 1093	
Betaald werk				
Nee	49,1%	38,8%	45,1%	42,4%
Ja	50,9%	61,2%	54,9%	57,6%
	N = 1111		N = 1083	

Bron: Universiteit Twente, survey *Leefomgeving en politiek '2002 – 2008'*
 Alle verschillen zijn significant bij $p < 0,05$ volgens de chikwadraattoets.

dingen wijken enigszins af van die van Lelieveldt en Van der Kolk (2005). De verschillen hebben mogelijk te maken met de verschillen in operationalisering.⁵ Naast de buurt biedt ook de werkomgeving mogelijkheden tot het opbouwen van een sociaal netwerk. Bovendien bieden veel werkkringen de mogelijkheid voor de ontwikkeling van algemene sociale competenties die ook bij buurtinitiatieven van pas kunnen komen. Daarom kon worden verwacht dat onder de meer actieve burgers mensen met betaald werk zouden zijn oververtegenwoordigd. Uit onze gegevens blijkt dat dit bij de individuele betrokkenheid inderdaad het geval is. Bij de collectieve betrokkenheid is dit patroon veel minder geprononceerd. In vergelijking met het onderzoek van Denters en zijn collega's (2011) naar andere vormen van lokale burgerparticipatie in Nederland blijkt dat ook daar bij een aantal vormen van niet-electorale participatie mensen met betaald werk zijn oververtegenwoordigd. Bij de deelname aan raadsverkiezingen is dit niet het geval.

Motivatie en leefstijl

Naast de beschikbaarheid van verschillende hulpbronnen kan ongelijkheid in participatie ook samenhangen met motivatieverschillen. Sommige burgers hebben betere redenen of gewoon meer animo om actief te zijn in hun buurt dan andere. Binding aan de buurt kan burgers stimuleren tot meer actieve betrokkenheid bij de buurt. De binding aan buurten hangt naar verwachting samen met bepaalde sociale achtergronden van de betrokkenen. Zo kunnen burgers op basis van hun gezinssituatie (ouders met kinderen) of hun woonsituatie (eigen woning) sterker georiënteerd zijn op de woonbuurt dan anderen. Daarom hebben zij meer belang bij een buurt die schoon, heel, veilig en gezellig is. Ook de woonduur kan hier een rol spelen. Wie langer in de buurt woont, raakt meer gehecht, en wie meer gehecht is, zal minder snel verhuizen. Om al dit soort redenen is te verwachten dat onder de participanten woningeigenaren, ouders met thuiswonende kinderen en degenen die al lang in de buurt wonen oververtegenwoordigd zijn in de groep

van actieve burgers. Ook verschillen in leefstijl die te maken hebben met geslacht of leeftijd kunnen leiden tot een sterke of zwakke oriëntatie op de buurt. Vrouwen kunnen vanuit hun traditionele rolopvatting meer gericht zijn op de zorg voor kinderen, huis en directe omgeving. Jongeren zijn, naar verwachting, ook minder op de buurt gericht dan gezinnen met kinderen.⁶

Aan de hand van tabel 3 kan een aantal van deze verwachtingen worden getoetst. In zijn algemeenheid bevestigen de uitkomsten de veronderstelde relaties. Mensen met thuiswonende kinderen zijn sterk oververtegenwoordigd in de meest actieve groep, zowel bij de individuele als bij de collectieve betrokkenheid. Onder de meest actieve burgers zijn tevens onevenredig veel huiseigenaren. Ook hier zien we dit patroon bij zowel de individuele als bij de collectieve initiatieven. In de derde plaats zien we dat onder de meest actieve burgers mensen die langer dan zes jaar in de huidige woning wonen zijn oververtegenwoordigd.

Verder blijkt dat – zowel bij de individuele als bij de collectieve betrokkenheid – het aandeel vrouwen en mannen onder de meest actieve burgers juist niet significant verschilt. Dit spoort met de verwachting dat veel vrouwen in hun leefpatroon meer op de buurt zijn georiënteerd dan mannen. Uit het eerdere onderzoek van Denters e.a. (2011) weten we dat ook bij deelname aan lokale verkiezingen mannen en vrouwen evenredig zijn vertegenwoordigd. Voor de niet-electorale vormen van lokale participatie is er soms wel en soms geen sprake van een evenredigheid der seksen. Voor wat betreft leeftijd constateren we dat er geen rechtlijnig verband is. Bij beide vormen van buurtinitiatief zien we dat onder de meer actieve burgers zowel jongeren als ouderen zijn ondervertegenwoordigd. Mensen in de middelste leeftijdscategorieën daarentegen, zijn onder de actieve burgers oververtegenwoordigd. Bij de collectieve buurtinitiatieven zijn de verschillen overigens groter dan bij de individuele initiatieven. Bij de individuele buurtinitiatieven zijn het vooral de 30-49-jarigen die zijn oververtegenwoordigd, terwijl het bij de collectieve initiatieven gaat om een bredere categorie (30-69-jarigen). Een andere uitkomst is dat de jongste en de oudste leeftijdsgroep ondervertegenwoordigd zijn, terwijl de groep in de leeftijd van 30 tot en met 60 jaar juist meer participeert. Deze verschillen hebben waarschijnlijk te maken met leeftijdsgebonden verschillen in levensstijl, gezinsfase en buurtbinding.

4 Waarover maakt men zich druk?

We hebben inmiddels een beeld van wie er bij de meest actieve burgers zijn onderen oververtegenwoordigd (eerste vraag). Vervolgens is het tijd om de aandacht te richten op de vraag of de meeste actieve buurtbewoners zich in hun buurt zorgen maken over dezelfde kwesties als hun minder actieve buurtgenoten. Welke buurtproblemen staan op de agenda van de meest actieve buurtbewoners? En: wijkt die agenda beduidend af van die van andere buurtbewoners? Bovens en Wille (2009, 72) hebben voor Nederland eerder aangegeven dat er tussen activisten en minder actief betrokkenen belangrijke verschillen in politieke opvattingen bestaan. De ‘stem van het volk’ zou niet alleen naar sociale achtergronden, maar ook naar de

Judith Bakker, Bas Denters & Pieter-Jan Klof

Tabel 3. *Individuele en collectieve betrokkenheid naar binding aan de buurt, geslacht en leeftijd*

	Individuele betrokkenheid		Collectieve betrokkenheid	
	Laag	Hoog	Laag	Hoog
Inwonende kinderen				
Nee	65,3%	40,5%	67,0%	41,2%
Ja	34,7%	59,5%	33,0%	58,8%
	N = 1077		N = 1056	
Eigendom woning				
Huur-woning	52,9%	38,4%	51,0%	40,7%
Eigen woning	47,1%	61,6%	49,0%	59,3%
	N = 1078		N = 1058	
Woonduur				
0-5 jaar	34,7%	26,9%	44,8%	18,4%
6 jaar of langer	65,3%	73,1%	55,2%	81,6%
	N = 887		N = 871	
Geslacht*				
Man	44,6%	47,3%	45,3%	46,1%
Vrouw	55,4%	52,7%	54,5%	53,9%
	N = 1080		N = 1059	
Leeftijd				
18-29	22,3%	15,6%	34,3%	6,2%
30-49	34,0%	49,8%	34,3%	50,8%
50-69	29,6%	30,1%	22,6%	36,1%
70-ouder	14,0%	4,5%	12,6%	7,0%
	N = 1106		N = 1083	

Bron: Universiteit Twente, survey *Leefomgeving en politiek '2002 – 2008'**Alle verschillen zijn significant bij $p < 0,05$ volgens de chikwadraattoets, behalve de gegevens voor geslacht.

inhoud selectief kunnen zijn. De vraag is of dat ook geldt voor buurtgerichte burgerparticipatie.

Om dit te bepalen is gekeken naar een groot aantal vragen over de tevredenheid van burgers met aspecten van hun buurt. In tabel 4 zijn de gemiddelde scores op de verschillende items te zien. Een score van 1 staat voor 'zeer ontevreden', de score 4 staat voor 'zeer tevreden'. Het totaalbeeld dat hieruit spreekt is dat de respondenten over de hele linie best tevreden zijn over hun buurt. Er zijn op twee uitzonderingen na geen significante verschillen tussen de groepen die het meest actief en de groepen die het minst actief zijn.

Degenen die in individueel opzicht het meest betrokken zijn, scoren gemiddeld lager als het gaat om tevredenheid met de bevolkingssamenstelling van de buurt. Daarnaast is de groep die collectief het meest bereid is tot actie, gemiddeld min-

Tabel 4. Gemiddelde scores op tevredenheid per onderwerp naar betrokkenheid in de buurt

Tevredenheid over:	Individuele betrokkenheid			Collectieve betrokkenheid		
	Laag	Hoog		Laag	Hoog	
a. De verkeersveiligheid in deze buurt.	2,72	2,67	N = 1105	2,70	2,70	N = 1085
b. De speelgelegenheid voor kinderen in deze buurt.	2,73	2,66	N = 953	2,73	2,67	N = 937
c. De aanwezigheid van sport- en recreatievoorzieningen in deze buurt.	2,70	2,67	N = 943	2,67	2,70	N = 926
d. Het groen in deze buurt.	2,99	2,95	N = 1110	3,00	2,95	N = 1087
e. De vuilnisophaal in deze buurt.	3,02	3,04	N = 1109	3,03	3,03	N = 1086
f. Het schoonhouden van de buurt.	2,87	2,81	N = 1108	2,86	2,83	N = 1086
g. De basisscholen in deze buurt.	3,12	3,14	N = 801	3,10	3,16	N = 788
h. Het optreden tegen vandalisme in deze buurt.	2,68	2,64	N = 877	2,68	2,64	N = 871
i. De bereikbaarheid van deze buurt met het openbaar vervoer.	3,12	3,09	N = 1053	3,11	3,09	N = 1034
j. De winkelvoorzieningen in deze buurt.	3,25	3,20	N = 1115	3,23	3,22	N = 1092
k. Het onderhoud van de wegen en de straten.	2,87	2,81	N = 1101	2,85	2,84	N = 1078
l. De voorzieningen voor ouderen en bejaarden.	2,95	2,89	N = 787	2,93	2,94	N = 771
m. De voorzieningen voor kinderopvang.	2,91	2,88	N = 774	2,95*	2,85*	N = 509
n. De bevolkingssamenstelling van deze buurt.	2,96*	2,89*	N = 1070	2,94	2,91	N = 1052
o. Het buurt- of wijkcentrum.	2,92	2,88	N = 710	2,91	2,90	N = 697

Bron: Universiteit Twente, survey *Leefomgeving en politiek '2002 – 2008** Significant verschil bij $p < 0,05$.

der tevreden met de voorzieningen voor de kinderopvang. Deze verschillen zijn echter beperkt.⁷ Voor alle andere items zijn er geen verschillen tussen de meest en de minst actieve burgers. Daarmee wordt onze vraag naar de mogelijk verschillende agenda's van een duidelijk antwoord voorzien: in onze gegevens is er geen noemenswaardig onderscheid. Ondanks verschillen in persoonlijke achtergronden blijken meer en minder actieve burgers zich niet wezenlijk te onderscheiden in hun tevredenheid met aspecten van hun buurt. Dat geldt voor beide vormen van buurtinitiatieven: individueel en collectief.

5 Conclusies: So What?

Dit artikel richt zich in de eerste plaats op de vraag of er grote verschillen bestaan in de persoonlijke achtergronden van meer en minder actieve burgers bij buurtgerichte burgerinitiatieven. Bij deze eerste vraag hebben we geconstateerd dat – zoals ook bij andere vormen van niet-electorale burgerparticipatie is aangetoond – de sociale profielen van meest en minst betrokken burgers verschillen. Er zijn bijvoorbeeld verschillen in inkomen, opleidingsniveau en de inbedding in sociale netwerken. Daarnaast zijn onder de meest actieve burgers mensen die sterk zijn aangewezen op de buurt vaak oververtegenwoordigd. Daarentegen zijn er sommige uitkomsten die niet passen in het beeld dat we kennen van andere participatievormen: zo is er bij buurtinitiatieven geen sprake van een oververtegenwoordiging van mannen.

In het verlengde hiervan is ook stilgestaan bij de vraag of de meer en minder actieve burgers bij buurtinitiatieven verschillen in hun tevredenheid met de leefsituatie in hun buurt. In dit opzicht constateren we dat er geen grote verschillen bestaan tussen de actieve buurtbewoners en hun minder betrokken medeburgers. Gezien de verschillen in het persoonlijke profiel van de participanten is dat opmerkelijk. Ondanks verschillen in hun sociaaleconomische positie en hun leefsituatie, zijn de meer en minder actieve burgers opvallend eensgezind in hun opvattingen over de leefsituatie in hun buurt.

Wat betekenen deze resultaten voor het functioneren van de lokale democratie? Uitgaande van het politieke gelijkheidsideaal (Dahl 1989, 167-175) is het problematisch wanneer mensen in een bevoorrechte sociaaleconomische positie ook in de politieke besluitvorming onevenredig veel invloed zouden hebben. Ieder individu, ongeacht rang of stand, zou in de politieke besluitvorming invloed moeten kunnen uitoefenen, in principe met gelijke kans op succes. Het bekende patroon waarbij rijke, hoger opgeleide personen niet alleen economisch maar ook qua politieke invloed bevoorrecht zijn, staat hiermee op gespannen voet. Bij buurtgerichte burgerinitiatieven zien we deels datzelfde patroon. Zo bleek dat onder actieve burgers de laagst opgeleiden en degenen met de laagste inkomens enigszins zijn ondervertegenwoordigd.

Bij onze beoordeling van de resultaten moeten we echter niet vergeten dat de vraag of een burger wel of niet politiek actief is, niet alleen wordt bepaald door het beschikken over noodzakelijke hulpbronnen. Participeren is, met andere woorden, niet alleen een kwestie van ‘kunnen’ of ‘niet kunnen’. Het gaat net zo goed om ‘willen’. Daarmee komt naast politieke gelijkheid een ander democratisch principe in beeld: de individuele vrijheid om al dan niet te participeren. Het staat burgers in een democratische samenleving vrij om zich afzijdig te houden van zaken waarbij men niet betrokken wil zijn. In deze optiek wordt participatie gezien als een burgerrecht en niet als een burgerplicht. Het verschil in het sociale profiel van meer actieve ten opzichte van minder actieve burgers – zo blijkt uit onze analyses – is voor een deel ook de neerslag van individuele keuzes die samenhangen met leefstijl en motivatie. Voor de moeder van jonge kinderen biedt een buurtinitiatief de mogelijkheid om bij te dragen aan een veilige buurt waar ze haar kroost met een gerust hart buiten kan laten spelen. Voor haar buur-

man, een beurspromovendus aan de plaatselijke universiteit die veel in het buitenland verblijft, is zo'n buurtinitiatief waarschijnlijk minder aansprekend. Verschillen in motivatie leiden als vanzelf tot ongelijke participatie. Maar dergelijke verschillen kunnen we moeilijk een probleem noemen. Wanneer patronen van politieke ongelijkheid niet ontstaan omdat mensen wel kunnen maar niet willen participeren, is er vanuit democratisch oogpunt geen reden tot zorg.

Er is ook nog een derde perspectief relevant. Daarbij richt de aandacht zich niet op *wie* er participeert, maar op waar de participanten voor staan. Wat zijn de opvattingen van de participanten? Waarvoor zetten zij zich in? Vanuit dit gezichtspunt maakt het niet langer meer uit *wie* er participeert. De lakmoesproef voor de democratische kwaliteit is de vraag of de actieve bewoners de heersende opvattingen van hun buurt vertegenwoordigen. De gegevens zoals wij die hebben geanalyseerd, laten vrijwel geen verschillen zien tussen de tevredenheid van meer en minder actieve burgers over allerlei aspecten van de leefbaarheid van hun buurt. De meer en minder actieve burgers maken zich blijkbaar druk over dezelfde zaken. Onder het motto 'het maakt niet uit wie het doet, als iemand het maar doet' is er dan weinig reden tot zorg. Men kan zelfs betogen dat mensen met vele vaardigheden, kennissen en andere hulpbronnen de beste vertolkers of uitvoerders zijn van die ideeën. Wanneer diegenen ook nog een sterke motivatie hebben om zich zo betrokken op te stellen, lijkt er al helemaal weinig bezwaar te bestaan tegen hun oververtegenwoordiging. Bovendien: met de lusten van participatie – participanten verwerven invloed – komen ook lasten. Het kost inspanning en tijd om in de buurt betrokken te zijn. Wanneer die lasten op de schouders terechtkomen van degenen met de meeste (of in ieder geval niet de minste) hulpbronnen, kan dat moeilijk als problematisch worden beschouwd.

Wat betekenen deze overwegingen nu voor het gemeentelijk participatiebeleid? Het motto 'het maakt niet uit wie het doet, als iemand het maar doet' lijkt geruststellend. Maar niet vergeten moet worden dat dit motto alleen van betekenis is in buurten waar een voldoende aantal 'actieven' woont. In buurten waar overwegend mensen wonen die buurtgerichte activiteiten aan anderen overlaten, is er mogelijk onvoldoende 'kritische massa' om via burgerinitiatieven buurtproblemen aan te pakken. Met name bij de collectieve buurtinitiatieven zien we dat de bereidheid tot actie bij de minder actieve groep erg laag is. Om die reden kan de bevolkings-samenstelling van buurten belangrijk zijn. Het is dan ook denkbaar dat 'gemengde buurten', met zowel kansarme als kansrijke bewoners, een meer vruchtbare voedingsbodem bieden voor succesvolle buurtinitiatieven dan 'pockets of poverty' (vgl. Crenson 1983). Dit zou een argument kunnen zijn voor sociale menging van buurten. Helaas kunnen we op grond van onze beperkte gegevens geen uitspraken doen over het effect van de homogeniteit van de buurt op de mate van buurtgerichte participatie. Uit ander onderzoek (bijv. Musterd, Deurloo en Ostendorf 1999) is echter wel bekend dat in Nederland, zelfs in een stad als Amsterdam, de niveaus van concentratie van kansarmoede betrekkelijk beperkt zijn. Dit maakt negatieve effecten van achterstandsconcentraties minder waarschijnlijk. Daarom hoeft het niet te verbazen dat Pinkster (2008, 13-14) op grond van eerder onderzoek constateert dat: 'voor zover er bewijs wordt gevonden voor negatieve buurteffecten in de Nederlandse context [het] gaat om zwakke en gedif-

Judith Bakker, Bas Denters & Pieter-Jan Klok

ferentieerde effecten; de invloed van de buurt is veel minder groot dan de invloed van individuele kenmerken zoals opleidingsniveau’.

Meer in het algemeen kan men de vraag stellen of het wenselijk is dat gemeenten burgerinitiatieven stimuleren. Momenteel experimenteren veel gemeenten met de ondersteuning van burgerinitiatieven. Zij trachten bij de aanpak van maatschappelijke vraagstukken de eigen kracht van de samenleving te mobiliseren. Soms worden deze initiatieven met terughoudendheid begroet uit vrees voor de *donkere kant van burgerparticipatie*. De Amerikaanse politicoloog Morris Fiorina (1999) wijst erop dat het streven om de onvrede over het functioneren van de democratie te verminderen door burgers meer mogelijkheden voor directe participatie te geven, alleen maar zal leiden tot meer onvrede. Volgens Fiorina zullen door de uitbreiding van participatiemogelijkheden reeds bevoorrechte groepen nog meer te zeggen krijgen. Hierdoor wordt de beleidsagenda – tot onvrede van de overige burgers – steeds nadrukkelijker gedomineerd door de participatie-elite. Of dit mechanisme inderdaad op deze manier werkt, staat te bezien (zie bijv. Denters en Klok 2010). In het geval van buurtgerichte burgerinitiatieven zoals die uit ons onderzoek lijkt dit gevaar minder aanwezig te zijn. Er is weliswaar sprake van bescheiden verschillen in de sociaaleconomische positie van de participanten en niet-participanten. Maar het is nog belangrijker dat de zaken waar participanten en niet-participanten zich druk over maken, nauwelijks van elkaar afwijken. Ook wanneer er maar een beperkt aantal mensen deelneemt in burgerinitiatieven ontstaat niet snel het gevaar dat er plannen worden gerealiseerd die ver afwijken van wat ‘de buurt’ in zijn algemeenheid wil. Zolang actieve burgers dezelfde problemen willen oplossen als hun minder actieve buurtgenoten, is er alle reden om buurtgerichte burgerparticipatie te blijven toejuichen en ondersteunen.

Noten

- 1 Om voor de analyses over een voldoende aantal cases te beschikken zijn de gegevens uit de diverse wijken in een bestand gecombineerd. Het bestaande bestand laat het helaas niet toe om multilevel analyses uit te voeren waarbij naast individuele kenmerken ook buurtkenmerken (bijv. de buurtachterstandssituatie) in de analyses worden betrokken. Overigens wijst eerder onderzoek uit dat de verklaringskracht van buurtkenmerken beperkt is (zie o.a. Pinkster 2008; Musterd en Goethals 1999; Völker en Verhoeff 1999). De appendix bij dit artikel bevat een nadere beschrijving van de gebruikte gegevens.
- 2 Nauw verwant zijn de activiteiten die men schaarst onder de vlag van ‘small-scale democracy’ (bijv. Andersen en Rossteutscher 2007; Kriesi en Westholm 2007; Westholm en Von Erlach 2007).
- 3 De schaal is berekend als het gemiddelde van de score op alle vier de items (bij maximaal één ontbrekende score). De betrouwbaarheid van deze schaal is redelijk sterk met een Cronbach’s alfa van 0,62.
- 4 In het model van Verba e.a. is ook tijd een belangrijke hulpbron. Omdat op basis van het gebruikte onderzoek geen betrouwbare meting van de hoeveelheid vrije tijd mogelijk was, laten we deze hulpbron hier noodgedwongen buiten beschouwing.

- 5 In het onderzoek van Denters e.a. (2011) is de inbedding in buurtnetwerken niet meegenomen. Een vergelijking is daarom niet mogelijk.
- 6 In het lokale participatieonderzoek van Denters e.a. (2011) is alleen de sekse van de respondenten meegenomen. Om die reden worden de onderzoeksuitkomsten uit Enschede alleen bij deze factor vergeleken met het landelijke onderzoek.
- 7 Opgemerkt moet worden dat er sowieso redelijke overeenstemming lijkt te zijn met de tevredenheid over de verschillende items. De standaardafwijkingen zijn niet groot, meestal tussen de 0,02 en 0,05.
- 8 Bron: Indicatorenstelsel 2008, gemeente Enschede.

Literatuur

- Andersen, J.G. en S. Rossteutscher, 2007, 'Small-scale democracy Citizen power in the domains of everyday life'. In: J.W. van Deth, J.R. Montero en A. Westholm (red.), *Citizenship and involvement in European democracies. A comparative analysis*, Londen/New York: Routledge, 221-254.
- Bovens, M. en A. Wille, 2009, *Diploma democracy: On the tensions between meritocracy and democracy*. Utrecht/Leiden: NOW.
- Bovens, M. en A. Wille, 2010, *Diplomademocratie: over de spanning tussen meritocratie en democratie*. Amsterdam: Bert Bakker/Prometheus.
- Crenson, M.A., 1983, *Neighborhood politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Dahl, R., 1989, *Democracy and its critics*. NewHaven, CT: Yale University Press.
- Denters, B. en P.J. Klok, 2010, 'Rebuilding Roombeek: Patterns of Citizen Participation in Urban Governance'. *Urban Affairs Review*, 45 (5): 583-607.
- Denters, B., E. Reimink, M. Boedeltje en P. Geurts, 2011, 'Politieke gelijkheid bij diverse vormen van electorale en non-electorale politieke participatie'. In: R. Andeweg en J. Thomassen (red.), *Democratie doorgelicht. Het functioneren van de Nederlandse democratie*, Leiden: Leiden University Press, 119-137.
- Fiorina, M.P., 1999, 'Extreme voices: a dark side of civic engagement'. In: T. Skocpol (red.), *Civic engagement in American democracy*, Washington: Brookings Institution Press/Russell Sage Foundation, 395-425.
- Huckfeldt, R., 2009, 'Interdependence, Density Dependence, and Networks in Politics'. *American Politics Research*, 37 (5): 921-950.
- Hurenkamp, M., E. Tonkens en J.W. Duyvendak, 2006, *Wat burgers bezielt*. Amsterdam/Den Haag: UvA/NICIS.
- Judge, D., 1999, *Representation: theory and practice in Britain*. Londen: Routledge.
- Kilic, M., 2008, *Derde generatie burgerparticipatie, hoe doe je dat?* Amersfoort: Twijnstra Gudde.
- Kriesi, H. en A. Westholm, 2007, 'Small-scale democracy. The determinants of action'. In: J.W. van Deth, J.R. Montero en A. Westholm (red.), *Citizenship and involvement in European democracies. A comparative analysis*. Londen/New York: Routledge, 255-279.
- Lielieveldt, H., 2004, 'Helping citizens help themselves: neighborhood improvement programs and the impact of social networks, trust and norms on neighborhood oriented forms of participation'. *Urban Affairs Review*, 39 (5): 531-551.
- Lielieveldt, H. en H. van der Kolk, 2005, 'Structureel sociaal kapitaal en het oplossen van buurtproblemen'. In: B. Volker, *Burgers in de buurt, samenleven in school, wijk en vereniging*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 25-40.

Judith Bakker, Bas Denters & Pieter-Jan Klof

- Lowndes, V., L. Pratchett en G. Stoker, 2006, *Diagnosing and remedying the fallings of official participation Schemes: The CLEAR Framework*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marien, S., M. Hooghe en E. Quintelier, 2009, 'Inequalities in Non-institutionalised Forms of political participation: A multi-level analysis of 25 countries'. *Political studies*, 58 (1): 187-213.
- Musterd, S., R. Deurloo en W. Ostendorf, 1999, 'Het omgevingseffect, de problematiek van het vaststellen van "getto-effecten"'. In: S. Musterd en A. Goethals (red.), *De invloed van de buurt*, Amsterdam: SISWO, 13-23.
- Musterd, S. en A. Goethals (red.), 1999, *De invloed van de buurt*. Amsterdam: SISWO.
- Pinkster, F.M., 2008, *De sociale betekenis van de buurt: een onderzoek naar de relatie tussen het wonen in een arme wijk en sociale mobiliteit*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Putnam, R.D., 1993, 'The prosperous community: social capital and public life'. *The American Prospect*, 13 (4): 35-42.
- Putnam, R.D., 2000, *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Rosenstone, S.J. en J.M. Hansen, 1993, *Mobilization, participation, and Democracy in America*. New York: MacMillan.
- Stoker, G., 2006, 'Public Value Management. A New Narrative for Networked Governance?'. *The American Review of Public Administration*, 36 (1), 41-57.
- Stokkom, B. van, 2006, *Rituelen van beraadslaging: reflecties over burgerberaad en burgerbestuur*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Stokkom, B. van en N. Toenders, 2010, *De sociale cohesie voorbij, actieve burgers in achterstandswijken*. Amsterdam: Pallas Publications.
- Tweede Kamer, 2011, *Integratie, binding en burgerschap*, 32 824, 13.
- Verba, S., K.L. Schlozman, H.E. Brady, 1995, *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Verba, S., K.L. Schlozman, H.E. Brady en N. Nie, 1993, 'Citizen Activity: Who Participates? What Do They Say?'. *The American Political Science Review*, 87 (2), 303-318.
- Völker, B. en R. Verhoeff (red.), 1999, *Buren en buurten: Nederlands onderzoek op het snijvlak van sociologie en sociale geografie*. Amsterdam: SISWO.
- Westholm, A. en E. von Erlach, 2007, 'Small-scale democracy. The consequences'. In: J.W. van Deth, J.R. Montero en A. Westholm, *Citizenship and involvement in European democracies. A comparative analysis*, Londen/New York: Routledge, 280-299.
- Wijdeven, T. van de en F. Hendriks, 2009, 'A Little Less Conversation, a Little More Action: Real-life Expressions of Vital Citizenship in City Neighborhoods'. In: J.W. Duyvendak, F. Hendriks en M. van Niekerk (red.), *City in Sight, Dutch Dealings with Urban Change*, Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Wilson, J.Q. en G. Kelling, 1982, 'The Police and Neighborhood Safety: Broken Windows'. *The Atlantic*, 129: 29-38.

Appendix

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van gegevens uit de jaargangen 2002 – 2008 van de survey *Leefomgeving en politiek* (Universiteit Twente). De vragenlijsten zijn in het kader van een leeronderzoek afgenomen door bestuurskundestudenten van de faculteit Management en Bestuur van de Universiteit Twente. Hierin zijn gegevens verzameld van 1118 respondenten, allen inwoners

Tabel 1. *Overzicht mate van betrokkenheid*

	N	Mini- mum	Maxi- mum	Gemid- delde	Gemid- delde minst actief	Gemid- delde meest actief	Stan- daard- deviatie
Individuele betrokkenheid	1080	0	3	1,20	0,94	1,50	0,76
Collectieve betrokkenheid	1095	0	3	1,44	0,47	2,43	1,0

Bron: Universiteit Twente, survey *Leefomgeving en politiek '2002 – 2008'*

van de gemeente Enschede. In opeenvolgende jaren zijn steeds in een bepaalde wijk at random adressen geselecteerd. In 2002 en 2003 was die wijk Enschede Centrum, in 2004 en 2005 Stroinkslanden/Helmerhoek, en in 2006, 2007 en 2008 is de enquête in Deppenbroek afgenomen. Het Centrum heeft een gemengd samengestelde bevolking. De wijk Stroinkslanden/Helmerhoek is een uitbreidingswijk die naar Enschedese maatstaven⁸ een bovengemiddeld welstandsniveau kent, terwijl Deppenbroek een hoge achterstandscore heeft. De drie geselecteerde stadsdelen zijn omvangrijk en kenmerken zich door qua achterstandssituatie sterk verschillende buurten. Om voor de analyses te kunnen beschikken over voldoende eenheden zijn de diverse deelbestanden geïntegreerd. Het is helaas niet mogelijk om op basis van het bestand multilevel analyses uit te voeren waarbij naast de individuele kenmerken ook buurtkenmerken (bijv. de sociale homogeniteit of achterstandssituatie) kunnen worden meegenomen. Het oorspronkelijke doel van dit onderzoek kwam slechts deels overeen met wat wij in dit artikel beogen; we hebben een secundaire analyse van de gegevens uitgevoerd.

In deze appendix is de operationalisering van de belangrijkste variabelen in de analyse opgenomen. Bij een aantal variabelen (sekse, eigen woning, thuiswonende kinderen en betaald werk) is de operationalisering evident en daarom niet in deze bijlage opgenomen.

Individuele en collectieve betrokkenheid bij buurtinitiatieven

In de hoofdtekst is aangegeven welke items zijn gebruikt voor de constructie van de twee maatstaven. Voor de analyses is deze variabele gedichotomiseerd. Daarbij is een onderscheid gemaakt tussen de meest actieve helft en de minst actieve helft burgers. De splitsing hebben we gemaakt op de score bij het vijftigste percentiel.

Inkomen

De respondenten konden zichzelf in een van de zeventien inkomenscategoriën plaatsen. Vanwege het relatief hoge percentage ontbrekende antwoorden op deze variabele zijn de ontbrekende waarden geïmputeerd met de voorspelde waarden op inkomen volgens regressie van inkomen uit leeftijd, opleiding en het zijn van huiseigenaar, de drie hoogst correlerende waarden. We hebben drie groepen gemaakt: de laagste 33,3 procent, de middelste en de hoogste 33,3 procent.

Judith Bakker, Bas Denters & Pieter-Jan Klok

Opleiding

Aan de respondenten is gevraagd wat het hoogste type onderwijs was dat zij hadden voltooid. Die typen zijn in drie categorieën verdeeld; de eerste categorie omvat maximaal lager beroepsonderwijs, de tweede categorie mbo en havo/vwo (zonder vervolgopleiding) en tot de hoogste categorie rekenen we hbo- en woopleidingen.

Netwerken in de buurt

De mate waarin de respondenten contact hebben gehad met buurtgenoten is gemeten met een schaal die geconstrueerd is uit drie survey-items:

Kunt u van de volgende zaken aangeven of ze de laatste jaren vaak, regelmatig, wel eens of nooit zijn voorgekomen:

- Op visite geweest bij de burens.
- Met burens zomaar een praatje gemaakt over het een of ander.
- Als ik op vakantie ga is er altijd wel iemand die mijn huis in de gaten houdt.

Respondenten konden kiezen uit vier oplopende antwoorden; met het gemiddelde van deze antwoorden haalden ze een score op een schaal die loopt van één tot drie.

Woonduur

We hebben groepen onderscheiden van respondenten die korter dan zes jaar en die zes jaar of langer in hun buurt wonen.

Leeftijd

Er zijn zes leeftijdscategorieën onderscheiden, van 18-29 tot 70 en ouder. In de tabelpresentatie is deze zesdeling gecomprimeerd tot een vierdeling.